

Byelosvyet A. V.

Kharkiv National Economic University named after Semen Kuznets

THEORETICAL BASES OF VALUATION INDICATORS THE MILK PRODUCTION

Summary

Theoretical issues in assessing the resulting indicators of milk production.

Key words: profitability, prices, volume of production production, cost, consumption of products.

УДК 338.242:334.7

Білега О. В.

Одеська державна академія будівництва та архітектури

ОЦІНКА СТАНУ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ МЕРЕЖЕВИХ СТРУКТУР КЛАСТЕРНОГО ТИПУ

Досліджено роль органів державного управління щодо формування мережеских структур кластерного типу. Визначено інституційно-організаційні засади створення конкурентоспроможних кластерів. Окреслено стратегії кластерної політики на державному та регіональному рівнях.

Ключові слова: кластерна організація економічної діяльності, мережескі структури кластерного типу, інституційне забезпечення, державна кластерна політика, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Більшість вчених [1, с. 108; 2, с. 46; 3, с. 24; 4, с. 127] сьогодні наполегливо заявляють про необхідність реальної (а не декларативної) участі держави у формуванні кластерної організації економічної діяльності із залученням нових «інститутів розвитку» (стабілізаційного та інвестиційного фондів, наукових центрів, особливих економічних зон) для створення відсутніх елементів (перш за все інфраструктурних) для повноцінного існування кластерів. Важливо, щоб кластери сприймалися як мережескі структури, які не зливаються в єдине утворення, а співпрацюють в межах спільної стратегії розвитку. Для того щоб створювати і розвивати мережескі структури кластерного типу (МСКТ), потрібна активна державна кластерна політика, що здатна перетворитися на інструмент розбудови економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні концептуальні уявлення про мережескі структури та теоретико-методологічні основи впливу держави на формування їхніх конкурентних переваг були закладені у фундаментальних роботах вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: А.М. Асаул, В.М. Войнаренко, В.М. Геєць, О.І. Гонта, В.І. Захарченко, А. Єрмішина, Р.В. Кузьменко, В.Г. Маргасова, І.В. Пилипенко, В.Ф. Семенов, С.І. Соколенко, В.П. Третьак, Г.Р. Хасаєв, П.Г. Щедровицький, Дж. Бакаратіні, Е. Бергман, М. Енрайт, Р. Коуз, А. Маршалл, М. Портер, В. Прайс, П. Морозіні, К. Кетелс, П. Кругман, Дж. Харріс, М. Фельдман, Е. Фезер тощо.

Кластерний підхід здатний принципово змінити сутність державної регіональної політики. У цьому випадку зусилля Уряду мають бути спрямовані не на підтримку окремих підприємств і галузей, а на створення інституціональних умов для розвитку взаємовідносин між постачальниками і споживачами, між кінцевими споживачами і виробниками, між самими виробниками й урядовими інститутами і т. ін. Проте зазначене в першу чергу вимагає зміни організаційної структури державного управління щодо формування мережеских структур кластерного типу, які є альтернативою класичним ієрархічним економічним структурам.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наукові розробки цілої низки вчених з питань сутності, формування, чинників розвитку, та ідентифікації мережеских структур набули в Україні багатоаспектного характеру. У більшості публікацій з цієї проблематики розкриваються теоретичні засади формування кластерів, досліджуються передумови їх ефективного функціонування, проте окремі питання щодо державного регулювання створення та підтримки діяльності мережеских структур в Україні майже не розкрито, також не з'ясовано стан інституційного забезпечення формування мережеских структур у процесі трансформації національного господарства.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення ролі органів державного управління та оцінки стану інституційного забезпечення формування та розвитку конкурентоспроможних мережеских структур кластерного типу.

Виклад основного матеріалу. В Україні сьогодні модно говорити про «кластерну політику», «формування кластерів». Проте кластерні ініціативи – це інструмент. Головною задачею формування й підтримки мережеских структур кластерного типу є підвищення продуктивності праці, причому без великих фінансових вкладень та активна участь державних органів влади. Структурна кластерна політика у формуванні стратегії конкурентоспроможності країн в умовах сучасної світової економіки займає одне із провідних місць.

М. Енрайт запропонував розглядати чотири типи кластерної політики, що відрізняються способами її здійснення: 1) каталітична кластерна політика – при цьому уряд зводить зацікавлені сторони (наприклад, приватні компанії та дослідницькі фірми) і надає їм невелику фінансову підтримку; 2) підтримуюча – у цьому випадку каталітична політика доповнюється значними інвестиціями в інфраструктуру і різні важливі сфери (освіта, професійне навчання, маркетинг та ін.), що створюють сприятливе середовище для появи і розвитку кластерів; 3) директивна кластерна політика, що передбачає впливові дії держави в рамках програм трансформації економіки регіону шляхом створення кластерів; 4) інтервенціоналістська – коли

уряд активно формує спеціалізацію кластерів за допомогою трансфертів, субсидій, стимуляторів і обмежувачів, а також контролює діяльність кластерів [5, с. 198].

Означене підводить до судження про те, що в українських умовах можливе використання всіх чотирьох названих типів державної кластерної політики з домінуючими акцентами і відповідно зі специфічними особливостями (структурою, рівнем спеціалізації і станом) економіки того чи іншого регіону.

Згідно з доповіддю ОЕСД (Організації економічної співпраці та розвитку) «Конкурентні кластери: підходи до національної політики», проблема інституційного забезпечення конкурентоспроможних мережевих структур кластерного типу складається із вирішення наступних питань: по-перше, як повинна чинитися підтримка кластерів з боку держави – через створення умов функціонування або безпосередньої підтримки кластерів; по-друге, чи повинна держава здійснювати підтримку широкого кола кластерів або тільки обмеженого кола лідируючих регіональних кластерних утворень і по-третє, що важливіше при підтримці кластерів – збереження та збільшення робочих місць, чи впровадження нових стратегічно важливих технологій. У цій доповіді відзначається, що такі цілеспрямовані програми підтримки можуть призвести до недостатньої диверсифікації національної економіки, крім того, довгострокове інвестування в певні галузі не дає можливості у разі необхідності змінити пріоритети розвитку тощо.

З точки зору чинного законодавства України кластери підпадають під класифікацію «інноваційна структура» (Додаток Р). Порядок створення і функціонування інноваційних структур регламентується постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.1996 року № 549 «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків і інноваційних структур інших типів» (далі – Порядок). Відповідно до абзацу першого пункту 2 Порядку «Інноваційна структура – це юридична особа будь-якої організаційно-правової форми, яка створена відповідно до законодавства (вид А), або група юридичних осіб, яка діє на основі договору про спільну діяльність без створення юридичної особи і без об'єднання вкладів її учасників (вид Б), з визначеними галуззю діяльності і типом функціонування, орієнтованими на створення і впровадження наукомісткої конкурентоздатної продукції» [6, с. 1].

Організаційне і методичне забезпечення створення і функціонування інноваційних структур здійснюється Комісією з організації діяльності технологічних парків і інноваційних структур інших типів (далі – Комісія), положення про яку затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2003 року № 1219 «Про затвердження Положення про Комісію з організації діяльності технологічних парків і інноваційних структур інших типів».

Відповідно до пункту 4 Порядку, ініціаторами створення інноваційної структури можуть бути центральні і місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, організації і установи незалежно від форм власності.

Для реалізації створення МСКТ за запропонованим сценарієм необхідно здійснити наступні кроки:

1. Визначити ініціативну групу відносно створення МСКТ і її Учасників.

2. Розробити і затвердити Комісією проекти програмних документів відносно діяльності МСКТ:

- концепцію функціонування МСКТ;
- стратегію інноваційного розвитку галузі;
- основні інноваційні продукти (товари, види послуги);
- інформація про учасників інноваційної МСКТ;
- бізнес-плани відносно створення і масового виробництва конкретних видів інноваційної продукції.

3. При необхідності отримати в установленому порядку свідоцтво про реєстрацію МСКТ як інноваційної структури.

У інших актах вітчизняного законодавства не існує визначення поняття «кластер» та його походних, особливостей створення і функціонування. Зокрема, у Господарському Кодексі України відсутнє поняття «кластер» чи «мережева структура» як територіальне об'єднання підприємств. Розробленими, але не затвердженими залишаються проекти нормативно-правових актів щодо формування засад державної політики у сфері кластеризації економіки, такі як «Концепція створення кластерів в Україні» (Міністерство економіки України, 2008 р.), «Національна стратегія формування та розвитку транскордонних кластерів» (Міністерство регіонального розвитку та будівництва України, 2009 р.) [7, с. 68-71].

У діючих нормативно-правових документах щодо засад державної аграрної політики не передбачено регламентування діяльності МСКТ. Зокрема, в Законі України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р.», і в «Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 р.» [8, с. 1] згадки про кластери чи мережеві структури відсутні. Лише проектом Закону України «Про сільське господарство», визначено, що у сільському господарстві можуть утворюватися міжгосподарські організаційно – управлінські структури у вигляді самоврядних господарських об'єднань кооперативного господарювання та кластерного регіонального співробітництва в організаційно-правових формах товариств, асоціацій, консорціумів.

Водночас підтримка розвитку МСКТ має бути одним з пріоритетів державної економічної політики [9, с. 1]. Розвиток МСКТ визнано одним із найважливіших напрямів у стратегіях розвитку багатьох регіонів, але існують суттєві проблеми, зокрема: відсутність нормативно-правового регламентування створення кластерної організації виробництва та визнання кластерного об'єднання як самоврядного господарського об'єднання підприємств унеможливує поширення на нього існуючих та розробки нових, спеціалізованих програм державної підтримки.

При кластерному підході суттєво змінюється державна політика – від державних інституцій очікується підтримка не самих підприємств, а вплив на взаємовідносини між усіма ланками мережевих структур. Відбуваються значні зміни в апараті управління держави, в місцевих органах влади. Розвиток інфраструктури підтримки МСКТ має два шляхи: формування допоміжних та обслуговуючих груп всередині МСКТ та розробка механізмів підтримки кластерних утворень на регіональному та державному рівнях [10, с. 55-61].

На інституційному рівні факторами розвитку МСКТ можуть виступати: інформаційне забезпечення бізнесу, а також створення сильної законодавчої бази, всіляких норм та правил, що стосуються політики кластеризації. Крім того, держава може створювати умови для формування плато-

спроможного попиту на продукцію мережевих структур шляхом державних закупівель та стимулювання політики експорту.

Методи державного регулювання змінюються в залежності від стадій життєвого циклу МСКТ (табл. 1).

Результати досліджень М. В. Подсолонко та Е. Г. Басиладзе [11, с. 34-39] показали, що законодавча база України стосовно кластерів (МСКТ) складається з прийнятих постанов, розпоряджень, програм та наказів, і умовно може бути розділена на 4 групи:

- 1 - постанови;
- 2 - стратегії;
- 3 - програми розвитку;
- 4 - виділення грантів та коштів.

Таблиця 1
Методи державного регулювання розвитку МСКТ з урахуванням різних стадій життєвого циклу

Стадія життєвого циклу МСКТ	Методи державного регулювання
1. Прецеденти (первинні дії)	Просвіта та популяризація кластерного підходу; активна підтримка ідеї формування мережевих структур.
2. Виникнення (початкові кластерні результати).	Забезпечення «Круглого столу» для конструктивного діалогу між майбутніми учасниками МСКТ; сприяння розвитку інфраструктури; залучення інвестицій; економічне стимулювання співпраці організацій і підприємств.
3. Розвиток (повні кластерні ефекти)	Підтримка підприємництва; фінансування інноваційних проектів; проведення спільних маркетингових досліджень; стимулювання експорту.
4. Подальше зростання або трансформація або зникнення	Надання нових можливостей для інвестування; маркетингові дії; створення умов для диверсифікації виробництва.

Проведений аналіз законодавчої бази України дає змогу виділити ряд проблем, що стосується правового регулювання політики кластеризації, без вирішення котрих буде неможливо впровадити цю політику в економіку як на регіональному рівні, так і в економіку самої України.

До таких проблем відносяться:

- 1 – Недостатня законодавча база.

Кластерна політика в незначній мірі прописана в законах України щодо інновацій; формування МСКТ в нашій державі регламентується законами, які відповідають лише за загальні питання соціально-економічного розвитку. Існує ствердження, що процес технологічного виконання програм опирається на типові вимоги та макети, а це, у свою чергу, зумовлює появу досить формальних документів, які абсолютно не працюють на практиці. Крім того, не існує чіткого визначення поняття «кластер» чи МСКТ, оскільки воно незакріплене на законодавчому рівні – в деяких наукових колах ці поняття взагалі не визнаються або використовуються їх різноманітне трактування.

2 – Відсутність концепції створення кластерів (МСКТ) в Україні.

Основним документом, що визначає загальні засади створення та розвитку кластерів для забезпечення високих темпів економічного зростання та диверсифікації економіки на рівні держави, повинна бути запропонована та схвалена концепція створення кластерів в Україні. Вже більш ніж за 20 років з моменту виникнення кластерних ініціатив в державі так і не було затверджено такої концепції. Це зумовлює виникнення певних

проблем щодо формування та розвитку кластерної політики, а також реалізації стратегії розвитку держави.

У 2008 році була спроба втілити у життя таку концепцію – був розроблений проект Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення кластерів в Україні», але так і не був прийнятий. Тому, нагальною потребою є прийняття відповідної концепції на загальнодержавному рівні. Порівнюючи досвід впровадження кластерної політики в сусідніх державах – наприклад, в Російській Федерації, можна відзначити, що на відміну від нашої країни там Концепція розвитку кластерів була затверджена.

3 – Недостатня розвиненість інституційного забезпечення формування та розвитку МСКТ. До інститутів кластеризації відносять: агенції та центри регіонального розвитку, організації та фонди з залучення інвестицій, освітні та наукові установи, організації інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва, державні та регіональні органи влади.

4 – Відсутність достатнього інформаційного забезпечення створення та функціонування МСКТ в Україні (невеликий досвід функціонування кластерів (МСКТ) в Україні).

5 – Нерозвиненість інноваційних технопарків, бізнес-інкубаторів та інноваційних структур інших типів, які є головною умовою для формування конкурентоспроможних мережевих структур кластерного типу.

6 – Відсутність мотиваційної складової та недостатня зацікавленість малих та середніх підприємств об'єднуватись у мережеві структури (кластери).

Проблема міститься у вкрай низькому рівні довіри між бізнес-структурами. Тому, аби вони сіли за стіл переговорів та дійшли спільного конструктивного рішення, безумовно, потрібна ініціативна держава [12, с. 49].

По-перше, тому, що держава виконує роль арбітра, тобто має повний обсяг даних, тоді як у кожного учасника потенційної МСКТ інформація подана фрагментарно. До того ж, держава виступає гарантом, що сторона, яка на даний момент погоджується на поступки у рамках певної мережевої структури, отримає преференції в заздалегідь обумовлені строки та у визначеній формі.

По-друге, формування кластера чи МСКТ торкається економічних завдань державного масштабу – отже, її підтримка необхідна.

7 – Відсутність в державі консолідуючого органу, до функції якого б належало встановлення ефективної взаємодії між усіма зацікавленими сторонами процесу кластеризації. Адже кластерними дослідженнями в Україні займаються різні установи, агенції, асоціації та інститути, які по різному розуміють і визначають політику кластеризації в Україні.

8 – Проблема відсутності конкуренції в середині інтегрованої кластерної структури, несамостійність, і зниження зацікавленості окремих її членів.

9 – Відсутність достатнього інвестиційного забезпечення розвитку кластерів у зв'язку з інвестиційною непривабливістю регіонів та відповідної державної політики щодо залучення інвесторів.

Отже, головним напрямком державного впливу щодо інституціонального забезпечення формування МСКТ є конструктивна кластерна політика – заходи, що проводяться державними та місцевими органами влади, зі створення та підтримки

розвитку мережових структур кластерного типу на території держави, включає в себе заходи нормативно-правового забезпечення, інвестиційні, фінансово-бюджетні механізми, інформаційну підтримку [4, с. 265]. Головна відмінність кластерної політики від традиційної промислової полягає в тому, що вона консолідує сервіс, науково-освітній комплекс, навички та традиції місцевих спільнот, які залучаються до роботи МСКТ.

У науковому світі виділяють два покоління кластерної політики [8, с. 126]. До кластерної політики першого покоління відносять комплекс заходів, що включає ідентифікацію МСКТ, визначення широти діяльності фірм-учасників, створення державних установ, які будуть активно підтримувати розвиток кластерного об'єднання, а також розроблення плану дій на регіональному та місцевому рівнях, що включають політику підтримки МСКТ у загальному розвитку регіону або держави. До кластерної політики другого покоління відносять питання стосовно існуючих в країні мережових структур, а також проблеми стосовно розвитку та функціонування кожної окремо взятої МСКТ.

На існуючому етапі розвитку та функціонування мережових структур кластерного типу в Україні найбільш прийнятною та дієвою буде кластерна політика першого покоління.

Однією з основних функцій держави стосовно розвитку МСКТ є функція стимулювання. Адже держава має такі важелі впливу на стимулювання розвитку МСКТ як «брокерська політика» – тобто створення підґрунтя для проведення діалогу між усіма ймовірними учасниками об'єднання; диверсифікація попиту місцевих підприємств через розміщення державних замовлень; підвищення кваліфікацій та здобуття спеціальної освіти для роботи з мережевими структурами завдяки реалізації програм перепідготовки кадрів та додаткової освіти; пошуку оптимальних підприємств для майбутньої МСКТ на регіональному рівні, яка зможе підняти рівень конкурентоспроможності регіону та успішно залучати іноземні інвестиції.

Крім того, до функцій державної підтримки МСКТ відноситься підсилення конкурентних переваг певної території, що має суттєве значення для мережових структур. В системі критеріїв відбору груп підприємств, що користуються підтримкою держави, лежить відповідність діяльності їх учасників обраній стратегії розвитку країни або регіону, що орієнтована на реалізацію його конкурентних переваг. Але для бізнес-підприємств перспективний розвиток країни або регіону не є основною метою, як правило, бізнес досить індиферентний до інтересів інших економічних систем.

Тільки держава несе відповідальність за соціально-економічний розвиток країни, її територій, визначення перспективних точок росту, що реалізують конкурентні переваги національної економіки та її регіональних формувань. Найбільш продуктивним інструментом реалізації конкурентних переваг в сучасних умовах є МСКТ. Оскільки у зв'язку з об'єктивністю переваг, кластерна структура має з самого початку заданий пролонгований життєвий цикл.

До того ж, для створення та розвитку МСКТ принципове значення має:

- по-перше, визначення порядку взаємодії держави та бізнесу;
- по-друге, відбір та перетворення методів на такі, що відповідають поставленим цілям та умовам їх досягнення, які існують на регіональному рівні.

Визначення порядку взаємодії означає вибір варіанта дій органами влади з наявного набору альтернатив:

1 – виборчий або наскрізний характер державної підтримки бізнесу;

2 – безперервності або дискретності цієї підтримки.

Кожний зазначений набір альтернатив, на нашу думку, має як переваги, так і недоліки. Так, істотною перевагою наскрізного характеру підтримки є забезпечення однакових умов для усіх суб'єктів підприємницької діяльності та високий рівень прогнозування економічної ситуації для суб'єктів бізнесу. До недоліків слід віднести відсутність зв'язку з перспективними точками росту бізнесу в галузевих та регіональних системах. До того ж, наскрізний характер підтримки розсіює завжди обмежений обсяг бюджетних коштів, користь для яких від певних фірм є мінімальною.

Неможливо виділити, якому із зазначених підходів щодо державної підтримки віддають більше переваги. Безперервність підтримки підвищує передбаченість та стійкість середовища функціонування бізнесу, а також спрощує процес планування бюджету. Але тут ми маємо і суттєвий недолік, який особливо виділяється в теперішніх умовах глобалізації економіки – неможливо відреагувати на зміни пріоритетів розвитку галузевих та регіональних систем. Поряд з цим така практика державної підтримки сприяє консервуванню старіючої структури економіки і знижує активність мережових структур щодо пошуку внутрішніх резервів свого розвитку та впровадження інновацій, що є основною рушійною силою для формування конкурентних переваг.

Натомість дискретність підтримки нівелює зазначені недоліки, але, у свою чергу, створює нові:

- підвищує рівень визначеності умов підприємницької діяльності;
- провокує фінансово-економічні війни між різними бізнес-угрупованнями та територіями;
- завдяки такого роду підтримки відбувається лобювання інтересів окремих підприємницьких структур.

Реалізація кластерної політики, потребує формування адекватних інститутів реалізації такої політики. Інституційний механізм реалізується законодавчою та виконавчою гілками влади. Основні інститути держави (або інколи за участю держави) організації і структури (міністерства, комітети, ради, агентства, фонди та ін.), уповноважені формулювати і проводити національну політику на регіональному рівні. Інституції слід розглядати як компонент багаторівневого управління розвитком національного господарства, що забезпечує ділове партнерство, сприяє розвитку кластерних формувань, стимулює та забезпечує можливість усім суб'єктам господарювання приймати участь у ринкових відносинах [10, с. 56]. Інститути є посередником між підприємницькими кругами та владою регіонального і муніципального рівнів. Вони змушують управлінський апарат, що здійснює політику розвитку регіону, враховувати інтереси бізнес-спільноти, а також підтримують обрані владою пріоритети.

На нашу думку, роль інституційного забезпечення при формуванні кластерних структур виявляється у наступних діях:

- інститути відіграють інтеграційну роль, сприяючи консолідації суб'єктів МСКТ;
- інформаційний вплив інститутів полягає в накопиченні, обробці та передачі спеціалізованої

економічної інформації, яка необхідна як для діяльності МСКТ, так і для державних та місцевих органів влади;

– орієнтаційний вплив інститутів на розвиток економічних суб'єктів (у тому ж числі і МСКТ) у напрямку, що є найбільш пріоритетним для регіону.

Більш визначені (конкретні) функції інститутів розвитку можуть бути реалізовані через інститути партнерства, державні підприємства та організації, некомерційні організації, які штучно об'єднуються та мають певний статус.

В Україні взаємодія владних структур та бізнесу за останні роки набуває все більшої актуальності, особливу роль відіграють інститути партнерства: взаємодія влади та бізнесу просто необхідна для інтеграції ресурсів та їх джерел задля ефективної реалізації національних проєктів в Україні; за рахунок державно-приватного партнерства бізнес формує сприятливі умови для власного розвитку; державно-приватне партнерство необхідне в рамках реалізації стратегії інноваційного типу розвитку регіональної економіки; саме заходи державно-приватного партнерства, такі як стимулювання конкуренції, створення факторних умов, формування попиту, підтримка суміжних галузей, відображають міру непрямої підтримки кластерних об'єднань в регіоні [12, с. 132]. Роль великого бізнесу в процесі створення МСКТ в Одеській області полягає у залученні малих та середніх підприємств для налагодження виробництва на основі тісної кооперації та субконтрактційних зв'язків, враховуючи активну ділову та інформаційну взаємодію. Це сприяє розвитку всіх учасників МСКТ та забезпечує їм конкурентні переваги в порівнянні з іншими об'єднаннями, що не мають таких міцних взаємозв'язків.

Найважливішим фактором інституційного забезпечення конкурентоспроможності МСКТ є високий рівень розвитку системи взаємопов'язаних інститутів та галузей, а для формування національної інноваційної системи і припливу висококваліфікованих кадрів – державна політика. Політика підтримки МСКТ повинна здійснюватися на різних рівнях державної політики, до того ж слід вказати, що політика на нижчих рівнях найчастіше створює домінуючий вплив на розвиток МСКТ.

В Україні в процесі ринкових перетворень склалися три групи інституцій, які є значним підґрунтям для формування мережових структур кластерного типу:

1) інститути партнерства, які займаються визначенням і розробкою стратегії соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням концепції МСКТ (міжгалузеві асоціації, академічні та галузеві НДІ, інститути сприяння підготовки кадрів, економічні ради при облдержадміністраціях);

2) інститути підтримки розвитку та дослідження функціонування об'єднань кластерного типу (інститути фінансової та інноваційної підтримки, інститути фінансової реструктуризації підприємств);

3) інститути партнерства, що представляють інтереси підприємств-учасників МСКТ (торгово-промислові палати, центр підтримки малого бізнесу, некомерційні партнерства тощо).

Партнерство держави та бізнесу як інституційний та організаційний альянс, що має за мету реалізацію програм створення МСКТ покликане підвищити якість та конкурентоспроможність

продукції, підтримувати інноваційні шляхи економічного розвитку, виявляти та розв'язувати соціальні проблеми. Найефективнішим є центри кластеризації економіки, до задач яких відносяться:

- методичне забезпечення та узагальнення досвіду створення і функціонування економічних кластерів;

- сприяння у залученні інвестиційної підтримки для організації та функціонування кластерів, які здійснюють інноваційні послуги та виготовляють продукцію;

- використання механізмів лобювання з ціллю реалізації посередницьких функцій між громадянами, суспільними інститутами, суб'єктами господарювання та органами державної влади;

- організація робіт для забезпечення безпеки і якості продукції та послуг інноваційного характеру, що виробляються новоствореними кластерами;

- сприяння в інформаційній підтримці організації та функціонування кластерів.

Для того, аби кластерна політика була дійсно ефективною, необхідно змінити тактику: держава повинна замінити планування та субсидювання певних галузей на заохочення створення МСКТ в економіці в цілому. У науковій літературі такі зміни орієнтирів розцінюються як перехід від прямого державного впливу до побічного та від вертикальної політики до горизонтальної, хоча елементи кластерної політики можна зустріти у складі декількох категорій – у промисловій політиці, у політиці заохочення інновацій та у політиці регіонального розвитку (наприклад, регіональні відомства перетворюють мережові регіональні програми у кластерні ініціативи) [10, с. 56].

Таким чином, аби ухвалити заходи щодо підвищення конкурентоспроможності МСКТ, державі необхідно визначити, які види економічної діяльності варто підтримати, а які відпустити на самостійне існування. Крім того, державні інвестиції в наукову базу або субсидії на науково-дослідні розробки не можуть надаватися абсолютно усім кластерам, тобто знову-таки державним органам потрібно здійснити вибір – або підтримка та стимулювання високотехнологічних кластерів, або політика, що направлена на збереження традиційного виробництва у низькотехнологічних кластерах.

Висновки і пропозиції. На існуючому етапі розвитку та функціонування мережових структур кластерного типу в Україні найбільш прийнятною та дієвою буде державна кластерна політика як напрямок активної структурної політики, що включає ідентифікацію мережових структур кластерного типу, визначення широти діяльності фірм-учасників, створення державних установ, які будуть активно підтримувати розвиток кластерного об'єднання, а також розробка плану дій на регіональному та місцевому рівнях, що включають політику підтримки мережових структур кластерного типу у загальному розвитку держави.

За результатами проведеного дослідження виокремлено три групи інститутів та організацій що склалися під час ринкових перетворень і є значним підґрунтям для формування мережових структур (кластерів): інститути партнерства, які займаються питаннями національної економіки; інститути підтримки розвитку та дослідження функціонування кластерних об'єднань; інститути партнерства, що представляють інтереси підприємств – учасників кластерів.

Досвід провідних європейських країн доводить, що кластеризація залежить від інституційних факторів. Інституційні системи розвинутих країн утворили розгалужені структури та механізми підтримки

МСКТ. Тому розбудова розгалуженої та ефективної системи кластеризації в Україні сприятиме розвитку ринку інноваційної продукції та забезпечить конкурентоспроможність країни на світовому ринку.

Список літератури:

1. Анненкова О. В. Механізм державної підтримки інноваційних кластерів / О. В. Анненкова // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : наук. зб. Вип. VI, т. 2. / за ред. І. Г. Ткачук. – Івано-Франківськ, 2009. – С. 108-112.
2. Броншпак Г. К. Государственная поддержка кластерных инициатив: вертикально-горизонтальные структуры в АПК / Г. К. Броншпак // Экономика АПК. – 2007. – № 4. – С. 45-49.
3. Воротін В. Є. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
4. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / За ред. З. С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 768 с.
5. Enright, M. (1996) «Региональные кластеры и экономическое развитие», in Staber U., Schaefer N. and Scharma B., (Eds.) «Business Networks: Prospects for Regional Development, Berlin»: Walter de Gruyter, pp. 190-213.
6. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 143.
7. Кулик Р. О. Особливості формування кластерних структур / Р. О. Кулик // Економіка АПК. – 2008. – № 9. – С. 68-71.
8. Косач І. А. Функціонування кластерів в умовах сучасних економічних відносин / І. А. Косач // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 1. – С. 125-128.
9. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Ст. 79 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 9.
10. Онишко Св. В. Державне регулювання кластеризації економіки як напрямок розбудови національної інноваційної моделі / Св. В. Онишко, С. В. Онишко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 11. – С. 55-61.
11. Подсолонко М. В. Государственное регулирование развития кластеров в Украине / М. В. Подсолонко, Е. Г. Басиладзе // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: «Економічні науки». – 2009. – Т. 1 (129), № 3. – С. 34-39.
12. Захарченко В. И. Кластерная форма территориально-производственной организации : Ч. 2 / В. И. Захарченко, В. Н. Осипов. – Одесса : «Фаворит» – «Печатный дом», 2010. – 236 с.

Билега Е. В.

Одесская государственная академия строительства и архитектуры

ОЦЕНКА СОСТОЯНИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНЫХ СЕТЕВЫХ СТРУКТУР КЛАСТЕРНОГО ТИПА

Резюме

Исследована роль органов государственного управления по формированию сетевых структур кластерного типа. Определены институционально-организационные основы создания конкурентоспособных кластеров. Очерчены стратегии кластерной политики на государственном и региональном уровнях.

Ключевые слова: кластерная организация экономической деятельности, сетевые структуры кластерного типа, институциональное обеспечение, государственная кластерная политика, конкурентоспособность.

Bileha O. V.

Odessa State Academy of Building and Architecture

ASSESSMENT OF INSTITUTIONAL SUPPORT FORMATION OF COMPETITIVE NETWORK STRUCTURES OF CLUSTER TYPE

Summary

The role of the administration on the formation of network structures of cluster type. Defined institutional and organizational principles for the creation of competitive clusters. Outlines the strategy of cluster policies at national and regional levels.

Key words: cluster organization of economic activity, the network structure of cluster type, institutional support, public policy cluster competitiveness.